

efficiently, it solves a number of issues of strategic development of the company and maximizing profits.

Peculiarities of functioning of working capital in the enterprise is associated with two main economic processes: its formation and use. If these processes are carried out efficiently, it solves a number of issues of strategic development and ensures the maximization of profit of the enterprise.

A study of the management process forming the capital of the company are not only relevant, but necessary, and requires further investigation in the use of working capital in the ordinary activities of the entity that should be considered through the prism of the economic conditions of the reproduction process.

УДК 368.01

ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

**КЛАПКІВ Ю.М.,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри фінансів,
Тернопільський національний
економічний університет**

У статті розкриваються основні принципи функціонування ринку страхових послуг із позиції теоретичної страхової науки. Окремо розглядаються основоположні наукові теорії що прояснюють явища притаманні ринку страхових послуг, основ поведінки споживачів, обумовлюють вибір продукту на ринку чи дозволяють пояснити дії кожного із учасників ринку страхових послуг. Проведене дослідження принципів функціонування ринку страхових послуг підкреслило його ґрунтовність, масштабність і логічну впорядкованість.

Ключові слова: ринок страхових послуг; принципи; теорії; страхова справа.

В статье раскрываются основные принципы функционирования рынка страховых услуг с позиции теоретической страховой науки. Отдельно рассматриваются основополагающие научные теории, разъясняющие явления присущи рынку страховых услуг, основ поведения потребителей, обуславливающих выбор продукта на рынке и позволяющих объяснить действия каждого из участников рынка страховых услуг.

Ключевые слова: рынок страховых услуг; принципы; теории; страховое дело.

In the article the main principles of functioning of the insurance market from a position of theoretical insurance of science. Separately describes the fundamental scientific theories explain phenomena inherent in the insurance

market, the basics of consumer behavior, determine the choice of product on the market help to explain the actions of each of participants of the insurance market.

Key words: *insurance market; principles; theories; insurance business.*

Постановка проблеми. В процесі генезису страхової справи мала місце зміна уявлень про ринок страхових послуг та основні принципи його функціонування. Вітчизняні науковці впродовж останніх десятиліть висловлюють сподівання, що сучасне українське державне відродження сформулює сучасну національну ідеологію страхування, яка забезпечить розвиток підприємництва, виробництва і торгівлі товарами й послугами, надасть цим процесам стабільності, спрямує їх русло конструктивної діяльності [1]. Сучасний інвестор, як правило, збільшує капіталовкладення у інвестиційні проекти лише за умови отримання належних страхових гарантій захисту. Відповідно, ідеологія ринку страхових послуг – це окрема система ідей та поглядів, що обумовлюють усвідомлення суспільних страхових відносин, забезпечення дотримання умов страхового договору, вирішення конфліктних чи спірних ситуацій та формує програму розвитку ринку страхових послуг України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В контексті страхової науки особливою значущістю характеризуються роботи таких науковців, як В.Д. Базилевич, О.І. Барановський, Н.М. Внукова, А.М. Залетов, М.С. Клапків, Л.В. Нечипорук, В.М. Опарін, С.С. Осадець, Ю.В. Пасічник, В.М. Фурман, Я.П. Шумелда та інші.

Відаючи належне значним напрацюванням науковців у цій сфері, слід відзначити, що подальшого поглиблення потребує теоретико-методологічна концептуалізація принципів функціонування ринку страхових послуг.

У цьому контексті, найважливіші результати методологічних досліджень інституцій ринку страхових послуг не можна вважати насущними без глибокого змістовного переосмислення понятійно-категоріального апарату. Економічні сучасні реалії потребують нових інсталяцій для дефініцій, що в неприхованих формах демонструють принципи функціонування ринку страхових послуг та його основоположні теорії.

Мета статті. Метою статті є глибоке наукове переосмислення логіки системного пізнання сутності принципів формування ринку страхових послуг та концептуалізація основних принципів, звертаючи увагу на багатогранність та суперечливість трактування.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі сучасного страхування ми можемо виокремити ідею взаємності, де ідея – форма усвідомлення, осягнення індивідом явищ соціально-економічної реальності, яка включає в себе усвідомлення мети і ретроспективи її подальшого пізнання та реалізації на практиці [1]. Ідея трактується нами як вища форма теоретичного опанування реальністю, у якій має місце оптимальна концентрація соціально-економічної думки, щодо можливих ризиків та збитків і шляхів покриття даної шкоди. Загалом, в страховій теорії через ідеї відбувається підсумовування попереднього досвіду розвитку страхової галузі та саме ідея є основою, яка синтезує страхову теорію в цілісну систему. Ідеї притаманні страховій теорії виконують роль евристичних принципів пізнання страхових процесів та пошуків нових шляхів вирішення проблем обумовленим розвитком цивілізації.

Вихідними даними для методології наукового дослідження розвитку ринку страхових послуг є основоположні принципи. Саме вони є вихідним положенням будь-якого вчення, теорії, науки та внутрішніх переконань, що визначають погляди та ставлення до ризиків. В основі розвитку ринку страхових послуг можна виокремити цілий ряд специфічних принципів. Особливої уваги в контексті формування ринку страхових послуг України, заслуговують: конкурентність; свобода вибору страхувальником страховика (воявляння); страховий інтерес; страховий ризик; максимальна сумлінність; відшкодування в межах реально завданих збитків; франшиза; регрес (суброгація); контрибуція; співстрахування і перестрахування; диверсифікація (табл. 1).

Таблиця 1

Специфічні принципи розвитку ринку страхових послуг

№	Принцип	Сутність
1	Конкурентність	Полягає в забезпеченні рівних можливостей для діяльності на страховому ринку та створення сприятливих умов для розвитку даного ринку з метою забезпечення реалізації можливості ефективного та адекватного страхового захисту. Реалізується через активну антимонопольну політику, яка є важливим елементом формування цивілізованого ринку страхових послуг.
2	Свобода вибору страхувальником страховика	Страхувальник може обирати будь якого страховика, який працює на страховому ринку та має відповідну ліцензію на здійснення даного виду страхування. Водночас при добровільному страхуванні обидві сторони договору, мають вільне воявляння. При обов'язкових видах страхування, страхова компанія що має відповідну ліцензію такого вибору не має.
3	Страховий ризик	Це ймовірна подія або сукупність подій, на випадок яких здійснюється страхування [2].
4	Страховий інтерес	Принцип запобігає укладанню договорів спекулятивного чи азартного характеру, особами для яких страховий випадок не спричинить жодних негативних наслідків [3].
5	Надійність страхування	Передбачає високу довіру між сторонами страхування і обов'язковість виконання своїх зобов'язань
6	Максимальна сумлінність	Означає повне інформування про об'єкт страхування обох учасників договору. Страховики збирають необхідні їм істотні відомості, через заповнення потенційним клієнтом спеціальних форм — заяв на страхування, із суттєвими уточненнями щодо предмета страхування та його власника. У разі фальшування даних може бути передбачена відмова у страховій виплаті.
7	Відшкодування в межах реально завданих збитків	Виплачене відшкодування повинно повернути страхувальника у той же фінансовий стан, який у нього був до виникнення страхової події. З метою, уникнення страхового шахрайства та недопущення використання страхових послуг у спекулятивних цілях, страхові відшкодування та виплати не можуть збагачувати страхувальника, а лише відшкодовувати збитки.

Продовження табл. 1

8	Франшиза	Визначена договором страхування частина збитків, яка в разі страхового випадку не підлягає відшкодуванню страховиком.
9	Суброгація (Регрес)	Передбачає передання страхувальником страховику права стягнення заподіяної шкоди з третіх (винних) осіб у межах виплаченої або визначеної до сплати страхової суми [4].
10	Співстрахування	Це страхування об'єкта за одним спільним договором кількома страховиками.
11	Перестраховування	Страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика або професіонального перестраховика.
12	Диверсифікація	Принцип диверсифікації означає територіальне та галузеве розосередження взятих на страхування ризиків [5].

**Джерело: складено автором*

В процесі нашого дослідження матиме місце більш детальне висвітлення неоднозначних принципів. На даному етапі, заслуговує уваги франшиза, яку виражають або у формі грошової суми, або у відсотках страхової суми. Саме, застосуванню франшизи дозволяє поєднання самострахування зі страхуванням. При використанні франшизи клієнт стає більш зацікавленим вжити превентивних заходів з метою уникнення збитку. Водночас, на практиці використовують умовну та безумовну франшизу, де умовна має місце лише до повного розміру збитку, а безумовна франшиза означає, що відповідальність страховика визначається розміром збитку за мінусом власне суми визначеної як франшиза.

Використання умовної франшизи дозволяє страховикам уникнути розрахунків із незначних збитків і тим самим значно зменшити витрати на ведення справи. Безумовна – розділити відповідальність за настання збитку між клієнтом та страховою компанією.

Диверсифікація також носить дуалістичний характер, адже принцип диверсифікації має істотне значення безпосередньо у страховій справі через територіальне та галузеве розосередження взятих на страхування ризиків. Другим елементом, де важливе використання принципу диверсифікації є розміщення страхових та інших резервів страхової компанії. Особливо це правило стосується послуг страхування життя із накопичувальною складовою, де їх якість безпосередньо пов'язана із фінансовою стабільністю, інвестиційною складовою та диверсифікацією фінансових ризиків.

В процесі розвитку ринку страхових послуг, його формування мало місце одночасно із розвитком цілого ряду використовуваних теорій, як комплекс уявлень, ідей та поглядів, які спрямовані на трактування явищ властивих ринку страхових послуг. Фактично наукова теорія – це внутрішньо диференційована та цілісна система знань, що характеризується логічною взаємозалежністю елементів, можливістю виокремлення змісту теорії із сукупності окремих тверджень та понять, що є вихідним базисом теорії, згідно з логіко-методологічними принципами та правилами.

Саме тому в основі сучасного ринку страхових послуг закладено теорії: корисності, витрат виробництва, альтернативних витрат, попиту та пропозиції, суспільного вибору, ймовірності, математичної статистики, ігор, великих чисел.

Основу поведінки споживача на ринку страхових послуг концептуалізує теорія корисності, саме вона використовується з метою пояснення поведінки, щодо трансферу ризику страховику чи залишенні даного ризику собі. В її основі базується ідея найбільшої корисності, якою є сталий дохід.

Страхова компанія у своїй діяльності використовує теорію витрат виробництва з метою підрахунку собівартості та дохідності різних страхових послуг. Але на ринку страхових послуг дана теорія використовується специфічно, адже собівартість страхового захисту визначається на основі іншої теорії, тобто теорії ймовірності, яка виводиться з рядків динаміки статистичних показників про кількість страхових подій у певній статистичній сукупності. Саме теорія ймовірності використовується для визначення вірогідності настання страхового випадку, визначення можливого інтервалу змін показників з певною мірою вірогідності тощо.

Одночасно, в процесі створення та функціонування страхової послуги використовується ще декілька теорій. Так, теорія математичної статистики використовується з метою обчислення ризикової надбавки із використанням стійких статистичних рядів чи для розрахунку дохідності або збитковості діяльності тощо. Теорії ігор застосовується для визначення поведінки економічних суб'єктів в умовах невизначеності [6, с. 365].

Ринок страхових послуг з метою визначення обсягу попиту на страхові послуги використовує теорію альтернативних затрат. Адже, попит на страхові послуги перебуває в оберненій залежності від її вартості та у прямій від розмірів страхового покриття. Споживач має цілий ряд альтернатив придбання страхової послуги, по-перше, це самострахування, яке може супроводжуватись формуванням власних резервних фондів або відмовою від участі у високо ризикових проектах. Альтернативою може служити державна підтримка чи схожі державні програми. Водночас, як уже зазначалось, теорія альтернативних витрат на ринку страхових послуг стосується і страхової компанії на етапі прийняття страхового ризику.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, в основі методології наукового дослідження розвитку ринку страхових послуг є основоположні принципи. Виокремити можна такі з них: конкурентність; вільний вибір страхувальником страховика; страховий ризик; страховий інтерес; максимальна сумлінність; відшкодування в межах реально завданих збитків; франшиза; суброгація; контрибуція; співстрахування і перестрахування; диверсифікація. Водночас розвиток ринку страхових послуг зпирається на цілий ряд теорій спрямованих на тлумачення та прояснення явищ притаманних ринку страхових послуг, основ поведінки споживачів та окремих дій його учасників.

Література:

1. Волосович С.В. Страхування ризиків кредитної сфери / С.В. Волосович. – К.: КНТЕУ, 2013. – 388 с.
2. Письменна Т. Управління збалансованістю страхового портфеля: дискурс в теорію та погляд на сучасну практику / Т. Письменна // Вісник

Тернопільського національного економічного університету. – 2016. – Вип. 2. – С. 90–101.

3. Навроцький С.А. Страхове таргетування в Україні: проблеми впровадження та перспективи застосування / С.А. Навроцький // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Економіка. – 2016. – Т. 275. – Вип. 263. – С. 35–41.

4. Клапків Ю. Концептуалізація регресів та суброгації у страхуванні / Ю. Клапків // Світ фінансів. – 2015. – Вип. 2. – С. 118–126.

5. Ремньова Л.М. Страхування як фактор фінансової стабілізації економіки / Л.Д. Лебединська, Л.М. Ремньова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9 (63). – С. 65–74.

6. Ostrowska-Dankiewicz A. Ubezpieczenia na życie w strukturze oszczędności gospodarstw domowych // A. Ostrowska-Dankiewicz // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H – Oeconomia, [S.l.]. – V. 50. – N. 4. – p. 363–372.

In the process of the Genesis of the insurance, business was changing perceptions of the insurance market and basic principles of its functioning.

In the article the main principles of functioning of the insurance market from a position of theoretical insurance of science. It individually describes the fundamental scientific theories, explains phenomena inherent in the insurance market, the basics of consumer behavior, and determines the choice of product on the market to help to explain the actions of each of participants of the insurance market. The aim of the article is a deep rethinking of the logic of scientific system of knowledge of the essence of the principles of formation of the insurance market.

Selected principles of the market of insurance services: competitiveness; freedom of choice by the insured of the insurer; insurable interest; insurance risk; the maximum good faith; compensation is within the actual incurred losses; franchise; recourse (subrogation); indemnity; coinsurance and reinsurance; diversification. The essence of each of which often has a rather ambiguous meaning.

In addition to the principles of the functioning of the insurance market, a modern market of insurance services the whole complex of perceptions, ideas and views aimed at the interpretation of the phenomena inherent in the insurance market. In fact, a scientific theory is an internally differentiated and integrated system of knowledge, which is characterized by the logical interdependence of the elements, possibility of allocating the content of the theory of the plurality of individual assertions and concepts that is the basis of the theory of the logical and methodological principles and rules.

It is found that in the process of functioning of the insurance market uses primarily theory: utility, production costs, opportunity costs, supply and demand, public choice, probability, mathematical statistics, game theory and large numbers.

A study of the principles of functioning of insurance market said its solidity, magnitude, and logical orderliness. The ambiguity of interpretation due to the specificity of formation of the market of insurance services in selected countries interfering with the existing cultural values and customs, however, each of the principles is a required element for the functioning of the insurance market.